

Lesblad 1

De wereld, een dorp

Deze module gaat over allerlei vraagstukken rond de verdeling in de wereld: hoe zijn de scheve verhoudingen tot stand gekomen? Wie moet zich daarin verantwoordelijk voelen? Welke oplossingen zijn er? En welke voor- en de nadelen brengen die oplossingen met zich mee? Maar voordat we aan deze vragen beginnen, is het eerst tijd voor een kleine test: wat weet jij over de ongelijke verdeling in de wereld?

Introductieopdracht: test jezelf

We kennen allemaal de berichten uit de krant of van tv: statistieken waaruit je kunt aflezen hoeveel miljoen straatkinderen er wereldwijd zijn, wat het aantal HIV-besmettingen per dag is, hoeveel oorlogsvluchtelingen de wereld telt. Vanwege de enorme schaal, waarop deze problemen zich voordoen, is het moeilijk om je bij deze cijfers daadwerkelijk iets voor te kunnen stellen. De organisatie '100 people' heeft een manier bedacht om de statistieken dichterbij de mensen te brengen: reduceer de wereld tot een klein dorpje met 100 inwoners.

Stel je de wereld eens voor als zo'n dorp. Hoe zou die gemeenschap er dan uitzien? Hoe verhouden bijvoorbeeld het aantal mannen en vrouwen zich met elkaar? Hoeveel moslims telt het dorp? Hoeveel inwoners hebben een hogere universitaire achtergrond? Probeer, zonder andere bronnen te raadplegen, in kader 1 de schets van het dorp verder aan te vullen. Vergelijk vervolgens jouw antwoorden met die op www.100people.org. Waar zitten de verschillen? Welk onderdeel van de schets vind je opmerkelijk of misschien schokkend? Probeer bij een groot verschil na te gaan hoe het komt dat je een andere inschatting had gemaakt.

Er zijn
50 mannen en 50 vrouwen

___ zijn blank en ___ zijn donker getint

Er wonen

___ Afrikanen

___ Amerikanen en Australiërs

___ Aziaten

___ Europeanen

Onder de honderd inwoners zijn

___ kinderen

___ volwassenen (waarvan ___ bejaarden

___ zijn christen

___ zijn moslim

___ zijn hindoestaans

___ zijn boeddhist

___ zijn Joods

___ hangen een andere religie aan

___ zijn niet-religieus

___ zijn universitair opgeleid

___ bezitten een computer

___ verkeren in slechte woonomstandigheden

___ kunnen niet lezen

___ hebben te weinig voedsel

___ zijn ondervoed

___ sterven van honger

___ hebben overgewicht

___ inwoners hebben geen schoon, veilig
drinkwater.

Kader 1: De wereld als dorp met 100 inwoners

Bron: 100 people

De scheve verhoudingen in de wereld

Er is duidelijk iets goed mis met de arm-rijk-verdeling op aarde. Het initiatief van organisatie '100 people' maakt inzichtelijk hoe schril de contrasten op wereldniveau in feite zijn. Op dezelfde aardbol leven we als 'buren' in totaal andere levensomstandigheden. Hoe is dat mogelijk?

Deze mondiale scheefgroei vormt een ingewikkeld vraagstuk. David S. Landes heeft over dit onderwerp een boek geschreven met als titel: *The Wealth and Poverty of Nations; Why some are so rich and some so poor*. De dikte van het boek (700 pagina's) geeft al aan dat er op deze vraag geen gemakkelijk antwoord is te geven. Eigenlijk gaat het om een complex samenspel van allerlei kwesties die met elkaar te maken hebben en elkaar (deels) in stand houden. Vandaar dat deze module ook 'Ontwikkelingsvraagstukken' in het meervoud heet. Bij het doorwerken van de module zul je je moeten realiseren dat elke benadering van dit vraagstuk slechts een eenzijdig beeld geeft. Welk uitgangspunt je ook kiest, de werkelijkheid is altijd ingewikkelder. De opbouw van de lessen zorgt er wel voor dat je een zo veelzijdig mogelijk beeld krijgt, op macro- én op microniveau. We bespreken de achterstand van derdewereldlanden ten opzichte van het rijke Westen in het algemeen, maar bekijken ook specifieke situaties in drie landen op drie verschillende continenten.

Verschillende benaderingswijzen

De ontwikkelingsproblematiek kun je vanuit verschillende richtingen benaderen. Voor het overzicht is het belangrijk om deze gezichtspunten van elkaar te onderscheiden. Om te beginnen heeft elk vraagstuk één of meerdere *oorzaken* en één of meerdere *gevolgen*. Een probleem staat echter nooit alleen, maar vormt op zijn beurt weer de oorzaak van een nieuw vraagstuk, zodat je een soort spiraalwerking krijgt. Door gebrek aan kennis en hygiëne worden sommige Afrikaanse landen bedreigd door een enorme verspreiding van HIV/aids. Dit heeft bijvoorbeeld weer tot gevolg dat de arbeidsproductie in deze landen keldert en dat kinderen gedwongen worden hun schoolloopbaan af te breken om te gaan werken. Bij het lezen van artikelen moet je dus steeds in de gaten houden of een probleem als een oorzaak of als een gevolg wordt gepresenteerd.

Oorzaken en gevolgen spelen zich af op het *feitelijke* vlak: hoe is een bepaalde situatie ontstaan, welke factoren spelen daarin een rol en welke oplossingen dienen zich

eventueel aan? Maar ontwikkelingsvraagstukken hebben ook alles te maken met *ethiek*. Geen enkele oplossing is gemakkelijk te geven, anders was het probleem de wereld al uit. Voortdurend stuit je op ethische afwegingen, die te maken hebben met je plicht als mens ten opzichte van bijvoorbeeld het milieu of cultuurbehoud: mag je armoede bestrijden als dat bijvoorbeeld meer vervuiling tot gevolg heeft, en in welke mate dan? Ontwikkelingsproblematiek is dus geen ver-van-je-bed-show, maar heeft alles te maken met je eigen ethische opvattingen. Daar zal in deze module dan ook veel aandacht naar uitgaan.

Bij de bespreking van een situatie in een ontwikkelingsland kun je ook nog *probleemgericht* of *oplossingsgericht* te werk gaan. Hoewel deze dingen nooit los van elkaar staan, is het belangrijk om bij het lezen van artikelen in de gaten te houden waar de nadruk op ligt. Is het de bedoeling van de auteur om de achtergronden te beschrijven of heeft de tekst een meer pragmatische inslag? Dit is ook een belangrijke tweesprong in deze module. De oneven lessen leggen de nadruk op de achtergronden van de problematiek, de even lessen zijn gericht op initiatieven om deze problemen aan te pakken.

Tenslotte kleurt ook je persoonlijke zienswijze het beeld van hoe de ongelijkheid in de wereld is ontstaan en in welke richting de oplossing moet worden gezocht. Mensen zoeken verklaringen in historisch, economisch of politiek opzicht. Ze houden zich voornamelijk bezig met kinderen, zieken of ouderen. Ze leggen de nadruk op gender (de verhoudingen tussen man en vrouw), op behoud van de taal en cultuur, milieu of godsdienstovertuiging. In feite kun je elk facet van het ontwikkelingsvraagstuk als uitgangspunt nemen om de rest te benaderen en op te lossen. Houd daarmee rekening bij het lezen van artikelen en ook als je je eigen mening over een onderwerp overdenkt!

Opdracht 1

Leesopdracht

Lees artikel 1

In het artikel van Ko Heins komen drie theorieën ter sprake, die kunnen verklaren waarom arme (Afrikaanse landen) arm blijven, terwijl de rest van de wereld economisch groeit: *join the club*, *geografisch nadeel* en *boot gemist*. Je zou hier nog een vierde theorie aan toe kunnen voegen: de *geen kans-theorie*. Deze verklaring houdt in dat het rijke Westen ontwikkelingslanden min of meer bewust in armoede houdt, omdat het anders ten koste zou gaan van de eigen welvaart.

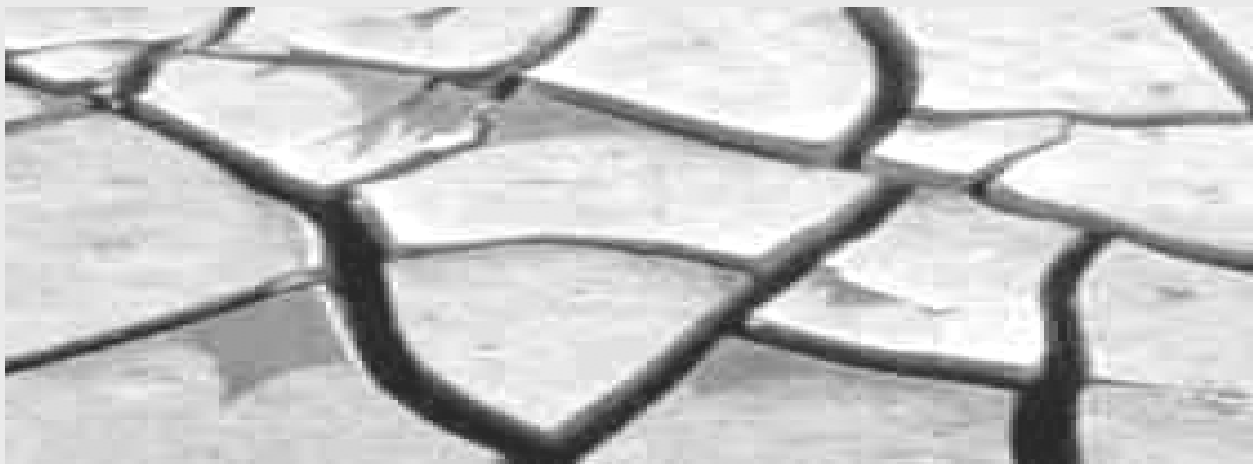
- a. Zoek in het gelezen artikel bewijzen vóór en bewijzen tegen deze theorie en schrijf ze op. Vermeld eventuele andere bronnen, als je die raadpleegt.
- b. Vind je deze vierde theorie aannemelijk? Waarom?

Opdracht 2

Verwerkingsopdracht

David Landes heeft in zijn boek The Wealth and Poverty of Nations; Why some are so rich and some so poor een aantal geografische 'kenmerken' van ontwikkelingslanden op een rij gezet, die nadelig werken op bijvoorbeeld de akkerbouw, gezondheidszorg en arbeid (zie kader 2).

- a. Schrijf per geografisch kenmerk op of en hoe je de nadelige gevolgen zou kunnen tegengaan.
- b. Welk 'prijskaartje' hangt er aan de oplossingen die je hebt bedacht? (zie artikel 1 onder het kopje 'Het prijskaartje van de welvaart').

Kenmerk	Gevolg(en)
Minder regenval en snellere verdamping	<ul style="list-style-type: none"> - Droogte - Onvoldoende drinkwater - Gewassen kunnen niet groeien
Onregelmatige regenval	<ul style="list-style-type: none"> - Verspoeling van de grond - Overstromingen
Warm klimaat	<ul style="list-style-type: none"> - Meer ziekteverwekkers - Snellere verspreiding van bacteriën - Meer vermoeidheid (minder arbeid kunnen leveren per dag)
Meer rampen, zoals tsunami's, orkanen en aardbevingen	<ul style="list-style-type: none"> - huisvesting wisselt vaker en is minder vast - mensen zijn vaker/sneller ziek - moeilijk om een structureel bedrijf op te zetten

Kader 2: Geografische kenmerken van ontwikkelingslanden en hun mogelijke gevolgen

Bron: David Landes

Artikel 1

Verdelingsvraagstukken in de wereld

Een inleiding

Nieuwe economische ontwikkelingen

De wereld is rijker dan ooit. Toch is de kloof tussen arm en rijk niet verkleind. Sterker nog: het verschil is in de laatste veertig jaar alleen maar toegenomen. In 1960 was het inkomensverschil tussen de twintig procent rijken en het armste deel van de wereld nog uit te drukken in een verhouding van dertig staat tot één. In 1997 is die verhouding maar liefst vierenzeventig staat tot één.

Hoewel steeds meer mensen toegang krijgen tot de bronnen van de welvaart, zijn de mondiale armoedecijfers nog steeds schrikbarend: dertig procent van de wereldbevolking, bijna twee miljard mensen, heeft geen toegang tot schoon drinkwater. Ondanks de dalende kindersterfte en de stijgende voedselproductie zijn naar schatting nog steeds meer dan 800 miljoen mensen ondervoed. Er zijn ruim 850 miljoen volwassenen die niet kunnen lezen en schrijven; 325 miljoen kinderen gaan niet naar school. En ondanks de stijgende levensverwachting worden 340 miljoen nu levende vrouwen niet ouder dan 40 jaar.

Op sociaal-economisch gebied voltrekken zich de laatste decennia grote veranderingen. Overheden verliezen hun ijzeren greep op de handel en laten dit steeds meer over aan de initiatieven van particuliere ondernemers. Aan deze vrije, internationale handel zitten voor- en nadelen. Van multinationals als Mitsubishi, Nokia en Philips openen vinden we filialen over de hele wereld. Landen als Chili, Maleisië, Mexico en China hebben van deze ontwikkeling veel voordeel gehad. De kloof binnen deze landen wordt er echter alleen maar door aangezet. De welvaart van de multinationals dringt niet door tot op het lokale niveau. De armere bevolking in de dorpen heeft geen toegang tot de wereldhandel en kan hier ook niet bij aanhaken, omdat het internet voor deze bevolkingsgroep ontoegankelijk blijft.

Vrije handel, mondialisering, opkomst van multinationals, handel via internet...al deze economische ontwikkelingen leveren een nieuw plaatje van de wereld op. Hoe ziet dat eruit? Wie zijn de nieuwe winnaars en verliezers in de wereld?

De visie van de Wereldbank

De Wereldbank doet voortdurend onderzoek naar de economische verhoudingen in de wereld. Zij stelt vast dat de handel is afgenomen in een grote groep van vooral Afrikaanse landen. In de jaren negentig was hier de economische groei zelfs negatief. De Wereldbank geeft hiervoor drie mogelijke verklaringen:

1. *De join the club-theorie*. Volgens deze gedachtegang hebben landen het aan zichzelf te wijten als ze op economisch gebied niet meetellen. Hun regering heeft dan een slecht economisch beleid gevoerd. De corruptie tiert welig, de infrastructuur deugt niet en de handelsbarrières zijn torenhoog.
2. *De geografisch nadeel-theorie*. Volgens de aanhangers van deze visie liggen sommige landen eenvoudigweg op de verkeerde plek. Zelfs met goed beleid, efficiënt werkende instanties en een degelijke infrastructuur maakt een land dat ver verwijderd ligt van open water en dat wordt geplaagd door malaria weinig kans in de concurrentieslag op de wereldmarkt.
3. *De boot gemist-theorie*. Deze opvatting lijkt op de *join the club*-theorie, maar is pessimistischer: nu door slecht beleid de aansluiting is gemist, zullen de marginale landen nooit meer aansluiting krijgen bij de landen die wel profiteren van de mondialisering. Die kans is voorgoed verkeken.

Welke theorie geeft de beste verklaring? De Wereldbank houdt het voorlopig op een combinatie van alle drie. Sommige landen liggen zo ongunstig dat ze nooit kunnen industrialiseren. Een aantal landen heeft de boot gemist. Maar enkele andere kunnen volgens de bank nog wel degelijk verbetering brengen in hun lot door een goed beleid te voeren. Ze zullen (meer) aansluiting meten zoeken bij de mondiale handelsstromen. Ondanks de risico's die de mondialisering met zich meebrengt, is dit toch verreweg de beste oplossing voor deze ontwikkelingslanden. Het rijke Westen zal de armere landen op de wereldwijde markt dan wel meer kansen moeten geven.

Het prijskaartje van de welvaart

© Hoogbegaafd Uitgedaagd 2007
Lesvoorbeeld Ontwikkelingsvraagstukken

Economische ontwikkeling heeft altijd een prijs. De kansen en risico's moeten goed tegen elkaar worden afgewogen. Wat zijn we bereid in te leveren voor welvaart? Gezondheid of een leefbaar milieu, cultuur, zelfrespect? Vaak is de winnaar van het één tegelijk de verliezer van het andere. Daarom is het ook zo'n complex vraagstuk: gaat individueel overleven uit boven collectief overleven? Mag aan welvaart een hele generatie of een complete leefomgeving worden opgeofferd? Mede door multinationals en internet vervagen culturele verschillen en identiteiten. Deze culturele prijs is eveneens hoog, al kan die niet in een bepaalde eenheid worden uitgedrukt.

Tegenstromingen

Vanwege deze culturele prijs en andere risico's die aan de mondialisering zijn verbonden, klinkt er steeds meer kritiek uit de mond van anti-globalisten. Men voert bijvoorbeeld de val van het Oostblok als voorbeeld aan: vele dictaturen zijn gevallen, maar de situatie in de Oost-Europese landen is er vaak alleen maar op achteruit gegaan. Dit soort kritiek blijft vaak vaag, zonder werkbare alternatieven.

Een uitzondering daarop vormt de theorie van de Indiase econoom en nobelprijswinnaar Amartya Kumar Sen. Volgens hem is ontwikkeling niet slechts een economisch groeiproces, maar moet dit worden ingebed in een breder sociaal en politiek kader. Vrijheid en democratie zijn daarin absolute vereisten. Door vrijheid van pers wordt het voor de bevolking mogelijk om druk uit te oefenen op de overheid en zo een evenwichtiger economisch beleid af te dwingen. Vrijheid van handelen en van drukpers zijn volgens Sen daarom de meest efficiënte speerpunten om economische ontwikkeling te stimuleren (Sen, 1999) De Wereldbank stemt in met deze theorie.

De handen ineen

Als we arme landen willen laten delen in de mondiale welvaart, zal er op het gebied van milieu, cultuur en arbeid een complete herverdeling moeten plaatsvinden. Zowel de rijke landen als de arme landen moeten daarin hun verantwoordelijkheid kennen. Op de Rio-top in 1992 zijn aan de ontwikkelingslanden grote beloften gedaan: als zij wilden meewerken aan het behoud van het wereldwijde milieu, dan zouden de rijke landen daartoe geld en technologie overdragen. Bovendien zou het Westen zijn verantwoordelijkheid nemen ten aanzien van de eigen vervuilende productie en consumptie. Op dit moment neemt namelijk een kwart van de wereldbevolking

driekwart van het wereldwijde verbruik van grondstoffen en energie voor zijn rekening. Aan dit onevenredige verbruik moet een einde komen.

Veel van de gedane beloften zijn echter slechts zeer ten dele nagekomen. Zo vindt het overgrote deel van alle onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten plaats in de hoogontwikkelde landen. Bijna alle patentaanvragen zijn geconcentreerd in deze regio's. Volgens een schatting van de wereldgezondheidsorganisatie heeft 95 procent van het gezondheidsonderzoek betrekking op gezondheidsproblemen van de welvarende landen.

Voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid zijn de kennis en de middelen aanwezig om de armen van de wereld te vrijwaren van honger en onnodige ziekten. Die middelen zullen echter alleen worden ingezet als overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties de handen ineen slaan om wat technisch mogelijk is ook maatschappelijk haalbaar te maken.

Heins, J.J.F., 'Verdelingsvraagstukken in de wereld; Een inleiding'. In: J.J. F. Heins en G.D. Thijs (red.), *The winner takes it all?; Verdelingsvraagstukken in de wereld*. Amsterdam 2001, p. 1-16. Uit dit artikel zijn enkele fragmenten geselecteerd.

